

Чума в єврейському кварталі

Восени 1589 року, коли в єврейському кварталі Праги, забираючи дітей, лютувала смерть, вулицею Белелеса, що вела від площі Миколая до єврейського цвинтаря, йшли двоє вбогих блазнів, сивочолих чоловіків, які коротали своє життя, розважаючи гостей по весіллях.

Темніло. Вони обидва охляли від голоду, бо два дні не мали в роті нічого, крім кількох куснів хіба. Часи для блазнів настали темні. Бо в ці дні, коли гнів Божий упав на невинних дітей, у єврейському кварталі не було ані весіль, ані інших забав.

Один з двійки, Копель-Бер, що перевдягався у дикого звіра й викидав кумедні коники, свою кошлату шкуру ще минулого тижня відніс до лихваря Маркуса Копржіві. Інший, Єкеле-Дурник, віддав у заставу свої срібні дзвіночки. Тепер Копель-Бер мав лише одяг і черевики, а в Єкеле-Дурника була ще його скрипка, за яку в ломбарді не хотіли дати ані гроша.

Чоловіки пленталися повільно, бо ще не зовсім стемніло, а їм не хотілося, аби хтось бачив, що вони звертають на цвинтар. Чимало років вони чесною працею заробляли свій щоденний хліб та на потреби шабату – й ось дожилися до того, що змушені були потемки

шукати на могилах мідні пфенінги, які побожні відвідувачі цвинтаря залишали для бідняків.

Коли вони опинилися в кінці вулиці Белелеса й побачили ліворуч стіну цвинтаря, Єкеле-Дурник зупинився й показав на двері шевця Герсона Халеля:

– Шевцева Квіточка ще напевно не спить. Хочу за-
грати для неї пісню «Шість років лиш маю, серденько
співає», тоді вона вийде надвір і танцюватиме на вулиці.

Копель-Бер пробудився зі свого сну, в яким бачив те-
плий суп з редьки, з кавалочками м'яса.

– Ти, телепню, – пробубонів він, – коли прийде Ме-
сія й уздоровить німечних, ти так і лишишся бевзем. Що
мене колише шевцева Квіточка? Що мені з її танців?
У мене від голоду всеньке тіло крутить.

– Якщо ти хворий від голоду, то візьми ножа, наго-
стри його й повісься, – сказав Єкеле-Дурник і, знявши
зі спини скрипку, заграв.

Але скільки не старався, шевцева донечка виходити
не хотіла. Опустивши скрипку, Єкеле-Дурник замис-
лився. А потому, перейшовши вулицю, крізь відчинене
вікно заглянув у кімнату шевця.

Там було темно й порожньо, в кімнаті, але з комір-
чини струменіло світло, і Єкеле-Дурник побачив шевця
та його дружину, що на низьких ослінцях сиділи одне
навпроти одного й співали заупокійні молитви по своїй
дитині Квіточці, яку вчора поховали.

– Вона померла, – мовив Єкеле-Дурник, – отак і швець
упав з небес на грішну землю... У мене нема нічого, але я б
віддав усе, лише б вона ще була жива. Така маленька, та,
коли я її бачив, здавалося, ніби в її очах бачу весь світ. Їй
було п'ять років, і ось вона вже в сирій землі.

– Коли смерть іде на базар, то скуповує все, – бур-
мотів Копель-Бер, – нема нічого, що було б їй замале
чи задрібне.

Вони рушили далі, тихо промовляючи слова із псалма царя Давида: «Хто живе у сховку Всевишнього, той знайде пристановище в тіні Всемогутнього. Бо він накаже своїм ангелам охороняти тебе на всіх твоїх дорогах. Вони понесуть тебе на руках, щоб не вдарився ти ногою об камінь».

Зовсім стемніло. На небі поміж дощових хмар виднівся блідий місяць. У вуличках стояла така тиша, що було чути плюскіт річки. Боязко, вагаючись, ніби те, що вони збиралися робити, суперечило Божим заповідям, крізь вузьку браму вони ввійшли у сад мертвих.

Мовчазний і нерухомий, він був залитий місячним світлом, ніби таємничий потік Самбатіон, хвилі якого застигають у день Господа. Білі й сірі плити стояли, підпираючи одна одну, наче кожна окремо не могла нести тягаря своїх років. Дерев простягали голе віття, мовби очманіло ремствували до хмар і неба.

Єскеле-Дурник ступав попереду, а Копель-Бер, мов тінь, слідував за ним. Ішли вузькою стежкою поміж кущів жасмину й бузини, аж поки не дісталися до обвітреного надгробка рабі Абідора. Тут, на могилі великого святого, чие ім'я було світлом у темряві вигнання, Єскеле-Дурник знайшов плаский майнський пфенінг, мідний трояк і два волоські галери. Пішов далі, туди, де під явором стояла могильна плита рабина Гедаля, славетного лікаря. Але раптом, схопивши свого супутника за руку, зупинився.

– Чуєш? – прошепотів він. – Ми не самі. Чуєш, як щось шмигає й перешіптується?

– Телепню! – проказав Копель-Бер, що якраз знайшов нерівний богемський гріш і ховав його. – Бовдуре! То вітер здіймає над землею зів'яле листя.

– Копель-Бере, – зашепотів Єскеле-Дурник, – ти не бачиш, там, на стіні, миготить світло?

– Якщо ти бовдур, – пробурчав Копель-Бер, – то напийся оцту, сідай на палицю і їдь доїти цапів, а мене залиш у спокої. Те, що ти бачиш, – то білі надгробки, їхні відблиски в місячному світлі.

Але враз місяць на небі зник за товстою хмарою, і Копель-Бер побачив, що то не білі надгробки, ні, там, біля самої стіни цвинтаря в повітрі, тримаючись за руки й похитуючись у танку над свіжими могилами, кружляли сяйливі істоти, діти в довгих сорочечках. А над ними, невидимий для людського ока, стояв Господній ангел, що був їм за охоронця.

– Боже, змилуйся наді мною! – простогнав Копель-Бер. – Єскеле-Дурнику, чи й ти бачиш те саме, що бачу я?

– Слава Творцеві світу, він один творить дива, – прошепотів Єскеле-Дурник. – Я бачу Квіточку, голубочку, невинність і обох сусідських дітей, що померли тиждень тому, їх я теж бачу.

І тепер, коли вони зрозуміли, що це був потойбічний світ, який відкрився перед їхніми очима, їх охопив жах, вони повернулися й кинулися навтьоки, перестрибуючи через камені й зачіпаючись за гілляччя, падали, підхоплювалися і, не зупиняючись, утікали від своєї смерти, аж поки знов не опинилися на вулиці.

Лише тоді, шукаючи поглядом свого супутника, Єскеле-Дурник оглянувся.

– Копель-Бере, ти ще живий, ти тут? – запитав він, цокотячи зубами.

– Живий і хвалю свого Творця, – почувся з темряви голос Копель-Бера. – Рука смерти й справді здійнялася була наді мною.

І в тім, що обидва залишилися живими, вони упізнали волю Божу скласти свідчення про те, що бачили.

Ще мить вони стояли в темряві, пошепки перемовляючись, а потому рушили шукати могутнього: